

SOTSIAALKINDLUSTUSAMET

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti
tuleviku heaks

Üldhooldusteenus ja üalpidamiskohustuse arvestamine

Meeli Tuubel, Sotsiaalkindlustusameti kvaliteediosakonna kohalike omavalitsuste nõustamisüksuse Lõuna piirkonna juht

Janika Ploom, Sotsiaalkindlustusameti kvaliteediosakonna kohalike omavalitsuste nõustamisüksuse nõustaja

VÄLJASPOOL KODU OSUTATAVA ÜLDHOOLDUSTEENUSE EESMÄRK

Turvalise keskkonna ja toimetuleku tagamine **täisealisele inimesele**, kes terviseseisundist, tegevusvõimest või elukeskkonnast tulenevatel põhjustel ei suuda kodustes tingimustes ajutiselt või püsivalt iseseisvalt toime tulla.

Piirangud KOV määrustes: nt sätestatakse, et teenust osutatakse üksnes

- puudega inimesele;
- eakale;
- haigele;
- kui inimene ei tule enam koduses keskkonnas toime.

Kohaliku omavalitsuse sotsiaalteenuste korraldamise kohustus tuleneb SHS § 5 lg 1 – sotsiaalteenuseid korraldab isiku rahvastikuregistrisse kantud elukoha järgne kohaliku omavalitsuse üksus.

Kohustus hõlmab:

- abivajaduse hindamist;
- teenuse kättesaadavuse tagamist;
- vajadusel ka rahastamist.

Piirangud KOV määrustes: nt teenust osutatakse, kui

- inimene ise või tema perekonnaliikmed **ei suuda** teenusele saamist korraldada;
- inimene ei suuda teenuse eest tasuda või tal puudub vara;
- teenusevajajal puuduvad ülalpidajad.

Piirangud KOV määrustes: teenust osutatakse eelisjärjekorras abivajajatele, kellel ei ole ülalpidajaid.

Seadus ei luba sotsiaalteenuse osutamisel eelistada abivajajaid, kellel ülalpidajaid ei ole. Niisugune piirang riivab tugevalt ülalpidajatega abivajajate õigusi. Ülalpidajatel ei ole kohustust täisealist abivajajat isiklikult hooldada ega vajalikke sotsiaalteenuseid korraldada, teenuste korraldamine on omavalitsusüksuse ülesanne. Kui inimene vajab väljaspool kodu osutatavat üldhooldusteenust (ka siis, kui tema lähedased ei saa ega suuda teda ööpäev läbi ise hooldada), tuleb omavalitsusüksusel talle seda teenust osutada (SHS § 5 lõige 1, § 15 lõige 1, § 20 lõige 1). Riigikohtu 09.12.2019 kohtulahendis nr 5-18-7 p 18.

Perekonnaseaduse § 100 lg 1 sätestatud ülalpidamiskohustus tähendab eelkõige rahas elatise maksmine. See ei tähenda, et inimene peab füüsiliselt oma pereliikme eest hoolitsema. Samas võib ülalpidaja elatise maksmise asemel nõuda ülalpidamise andmist muul viisil.

INIMESE VABA TAHTEGA ARVESTAMINE

Tulenevalt SHS §st 12 lõikest 1 arvestatakse sotsiaalteenuste osutamisel, sotsiaaltoetuste ja muu abi andmisel inimese tahtet.

Arvestada tuleb näiteks, et inimene soovib üldhooldusteenust saada teatud piirkonnas, kus tal säilivad isiklikud suhted või elavad lähedased.

Teenust ei saa osutada inimese nõusolekuta. Üksnes SHS §-s 105 sätestatud täisealise inimese nõusolekuta hooldamist hoolekandenasutuses saab osutada inimese tahte vastaselt. **Nõusolekuta hooldamist ei asenda lähedaste nõusolek ega ka eestkostja nõusolek, vaid selleks on vajalik kohtu luba.**

ABIVAJADUSE TERVIKLIK HINDAMINE

KOV hindab nende inimeste abivajadust terviklikult, kes tema poole abi saamiseks on pöördunud või kellest on teada antud. Seda ka juhul, kui teenust rahastavad lähedased.

- Hinnata tuleb, kas on üldse vajadust üldhooldusteenuse järele.
- Inimese abivajadus on võimalik katta ära mõne muu, nt kodus osutatava teenuse abil.
- Terviklik hindamine: kas inimene vajab ka mõnda muud teenust või on tema rahaline olukord ebapiisav.
- **Inimene ise ei pruugi teada, millist konkreetset sotsiaalteenust ta vajab, seetõttu ei soovita ühe teenuse põhiseid taotluse blankette ja hindamisinstrumente.**

ANDMED JA PÄRINGUD

Sotsiaalhoolekande korraldamine on alati seotud abi vajava inimese isikuandmete töötlemisega. Andmekogudest võib päringuid teha nende andmete kohta, mida abivajajaga seotud otsuse tegemiseks on vaja teada, muuhulgas ka andmed võimalike seadusjärgsete ülalpidajate või vara kohta.

Kui vajalikud andmed (nt andmed ülalpidamiskohustusega isikute, sissetulekute, määratud puude jms kohta) on kättesaadavad riiklike registrite kaudu, siis tuleks vältida nende andmete täiendavat küsimist inimese käest ning taotlust menetlev ametnik peaks tegema ise päringud vastavatesse registritesse.

- **Isikuandmete töötlemise nõusoleku võtmine ei ole vajalik, kuna KOV töötleb isikuandmeid avaliku võimu teostamiseks.**
- **Vaadata üle abi andmise korras taotlusele lisatavate dokumentide loetelu ning kaaluda, milliseid dokumente on vajalik ja proportsionaalne abivajaja käest nõuda ning kas osasid dokumente võiks küsida üksnes vajadusel.**

TEENUSE EEST TASU VÕTMINE

Sotsiaalteenuste **korraldamiskohustus ei tähenda, et kohalik omavalitsus peab kõiki sotsiaalteenuseid osutama tasuta.** Tulenevalt SHS § 16 lõikest 1 võib isikult võtta sotsiaalteenuse eest tasu ning võetav tasu oleneb teenuse mahust, maksumusest ja teenust saava isiku ning tema perekonna majanduslikust olukorrast.

Teenuse eest võetav **tasu määratakse kindlaks inimese suhtes tehtavas haldusaktis.** Üldine ja ühetaoline tasu määramine sotsiaalhoolekandeline abi andmise korras ei võimalda inimese individuaalset maksevõimet hinnata. KOV ei saa üldakti (teenuse korraldamise määrus) tasandil ära määrata, et tasu teenuse eest on kindel protsent teenuse maksumusest.

Tasu kehtestamine protsendina teenuse maksumusest ei võimalda võtta arvesse isiku ja tema perekonna majanduslikku olukorda, mis ei sõltu üksnes inimese sissetulekust (tulud erinevatest allikatest), vaid ka varast ja kohustustest (RKPK 5-18-7, p 159).

KOV hindab teenuse saaja ja tema ülalpidaja maksevõimet ja teeb koos teenuse andmise otsusega ka otsuse teenuse saajalt võetava teenuse tasu suuruse kohta. **Haldusaktis tuleks kirjeldada maksevõime hindamise allikad ja käik.** Selline analüüs on vajalik hindamiseks, kui palju on teenuse saajal võimalik ülalpidajatelt nõuda elatist teenuse eest tasumise vajaduseks.

Ka tasu võtmisest loobumise otsuseid tuleks põhjendada.

KOHTUPRAKTIKAST

Omavalitsusüksus **ei saa haldusaktiga panna ülalpidamiskohustuslasele kohustust teenuse eest tasuda** (vt RKPJK otsus nr 5-18-7/8, p 174). KOV võib abivajaja omaosaluse kindlaksmääramisel arvestada ka tema pereliikmete eeldatavat rahalist ülalpidamiskohustust, kuid ei või haldusaktiga panna ülalpidamiskohustuslasele kohustust teenuse eest tasuda. Eeldatava ülalpidamiskohustuse ulatuse kindlakstegemine haldusaktis ei ole abivajaja omaosaluse määramisel õiguslikult siduv, kuna seadus ei anna omavalitsusüksusele õigust määrata seadusest tulenevat ülalpidamiskohustust ja selle ulatust.

Tasu saab nõuda üksnes sotsiaalteenuse saajalt, kuid tema omaosaluse kindlaksmääramisel võib kohalik omavalitsus arvestada tema võimaliku elatisenõudega ülalpidamiskohustuslaste vastu (RKHKm 3-18-1168/52, p 10). KOV peab uurima, kas pereliikmed võtavad hooldusteenuse arvete tasumisest osa ning **võib neile teatada, kui suure osa kuludest nad peaksid kandma**.

KOV korralduse alusel arve esitamine on ettepanek hüvitada käsundita asjaajamisest tulenenud kulutused. Kui abivajaja lapsed peavad hooldusteenuse tasumisest osavõttu põhjendamatuks, saavad nad esitada maakohtusse negatiivse tuvastushagi, et tuvastada, kui neil ei ole abivajaja ülalpidamiskohustust. Korraldus ei ole täitedokument, mida saaks sundtäita. Kui abivajaja lapsed ei osale arvete tasumisel ja abivajaja omaosalusest ei piisa, saab KOV täita ülalpidamiseks kohustatud isiku kohustuse ise ja pöörduda maakohtusse käsundita asjaajamisest tuleneva kulutuste hüvitamise nõudega abivajaja isiku ülalpidamiskohustuslase vastu (RKHKm 3-18-1168/52, p 10).

KUI ÜLALPIDAJA EI OSALE

Juhul, kui ülalpidamiskohustusega inimesega ei ole võimalik saavutada kokkulepet teenuse eest tasumiseks või ta katkestab teenuse eest tasumise, siis on KOVi võimalik tegutsemisviis:

- 1. Hinnata ülalpidajate majanduslikku võimekust.** Kui nad ise andmeid ei esita, saab selleks kasutada registriandmeid näiteks elukoha, ülalpeetavate, kinnisvara, töötamise jmt kohta. KOVil tuleb taolise päringu õiguslik alus avaliku võimu teostamise funktsioonist.
- 2. Ülalpidajate võimekuse pinnalt määrata teenuse hind teenuse saajale,** mis on teenuse määramise haldusakti kohustuslik osa. Haldusakt ei sea aga kohustusi ülalpidajatele, vaid teenust saama õigustatud inimesele endale. Ülalpidajatele tasu maksmise kohustuse kehtestamine ilma vastava kokkuleppeta oleks elatise maksmise nõudmine, kuid seda saab teha üksnes õigustatud inimene (teenusesaaja) ise, välja arvatud juhul, kui KOV on selle inimese eestkostja.
- 3. Kui teenuse eest tasumata jätmisel satuks teenust vajav inimene olukorda, kus teenuse edasine saamine muutuks võimatuks, siis tuleb KOVil teenuse eest tasumine enda kanda võtta.** KOVil tekib sellega tagasinõudeõigus ja ta saab pöörduda käsundita asjaajamise sätete alusel ülalpidajate poole kulude hüvitamise nõudega. Käsundita asjaajamise mõte on, et keegi täidab kellegi kohustust, ilma et ta selleks kohustatud oleks.

KINNISVARA ARVESTAMINE TASU VÕTMISEL

Abivajajalt ei saa teenuse eest tasu maksmiseks oma vara realiseerimist nõuda, kuid varalist olukorda saab arvestada teenuse eest võetava tasu määramisel. Kaaluda tuleks:

- kui kaua inimene üldhooldusteenust vajab;
- kui suur on teenuse eest tasumiseks vajalik summa;
- kas tegemist on inimesele hädavajaliku varaga, nt kodu, kus abivajav inimene või tema lähedane elab;
- milline on vara realiseerimise võimalikkus ja otstarbekus, nt ühis- või kaasomandis vara on keerulisem müüa või üürile anda;
- samuti vara väärtus ja sellest müügist saadav tulu, arvestades varal lasuvaid kohustusi;
- millised on vara säilitamisega kaasnevad kulud, nt kommunaalkulud, maksud (maamaks) ja koormised (tänaväärse hooldusala korrashoid), vara säilitamise ja järelevalveta jäämisega kaasnevad kulud.

Puudega vanaduspensioniealise inimese toetust ei tohi automaatselt arvestada väljaspool kodu osutatava üldhooldusteenuse eest makstava omaosaluse hulka.

- Tulenevalt PISTS § § 7¹ lg-st 1 makstakse puudega vanaduspensioniealise inimese toetust igakuiselt keskmise, raske või sügava puudega vanaduspensioniealisele inimesele puudest tingitud lisakulude hüvitamiseks.
- Tegemist on inimesele makstava toetusega, mida inimene võib kasutada puudest tingitud lisakulutuste hüvitamiseks.
- Inimesel on õigus valida, kas ta on nõus oma toetuse andma sotsiaalteenuse omaosaluse katteks või mitte.

Üksi elava pensionäri toetust ei tohi arvestada väljaspool kodu osutatava üldhooldusteenuse eest makstava omaosaluse hulka.

Kui üksi elava pensionäri toetus arvestatakse väljaspool kodu osutatava üldhooldusteenuse eest makstava omaosaluse hulka, vähendab see kohalike omavalitsuste rahalist koormust. See ei ole aga inimesel antava toetuse eesmärk.

KÜSIMUSED JA VASTUSED

Küsimus: Kuidas peab KOV tegutsema juhul kui üldhooldusteenust vajaval isikul, kes taotleb vallapoolset juurdemaksu hooldekodu kohamaksu tasumisel, on kuskil olemas seadusjärgsed ülalpidajad, keda ta on kasvatanud ainult paar aastat või ei ole üldse kasvatanud. Kas KOV võib teha otsuse, et toetab klienti teenuse saamisel ja tasub kohamaksu osaliselt ning kohtu poole ei pöördu, et lastelt või lastelastelt ülalpidamist nõuda. Olen kuulnud, et see on iga KOV-i nõ sisetunde küsimus. Kui mittemaksmine on seadusjärgsete ülalpidajate poolt põhjendatud ja tõestatud, siis KOV ei pea kohtu kaudu ülalpidamiskulude tasumist nõudma, kuid tal on õigus seda teha.

Vastus: Võrdse kohtlemise seisukohast tuleks KOVil hinnata ülalpidajate maksevõimekust ja selgitada välja, kas ülalpidajatelt saab oodata osalust tasu maksmisel. Selline hinnang tuleks märkida inimese suhtes tehtavas individuaalses otsuses, haldusaktis, mitte jätta lihtsalt KOV sisemise teadmise küsimuseks. KOV ei pea aga igal korral pöörduma ülalpidajate suhtes kohtusse.

KÜSIMUSED JA VASTUSED

Küsimus: KOV hoolduskulude hüvitamine (juhul, kui hooldekulud makstakse KOV eelarvest abivajava isiku lähedaste olemasolul, kes ei osale hoolduskulude tasumisel). Millised on KOV hagimenetlusega seotud riskid? Soovituslik tööriistad?

Vastus: Omavalitsusüksus ei saa haldusaktiga panna ülalpidamiskohustuslasele kohustust teenuse eest tasuda (vt RKPJK otsus nr 5-18-7/8, p 174). Oluline on see, et tasu saab nõuda üksnes sotsiaalteenuse saajalt, kuid tema omaosaluse kindlaksmääramisel võib kohalik omavalitsus arvestada tema võimaliku elatisenõudega ülalpidamiskohustuslaste vastu.

Kohalik omavalitsus peab uurima, kas pereliikmed võtavad osa hooldusteenuse arvete tasumisest, ning võib teha neile teatavaks, kui suure osa kuludest nad kohaliku omavalitsuse hinnangul peaksid kandma. Ülalpidamiskohustuse täitmiseks võivad ülalpidajad kohaliku omavalitsuse poolt kindlaks tehtud osa või nende arvates põhjendatud osa hoolduskuludest tasuda.

Potentsiaalsetel ülalpidajatel on võimalik esitada maakohtusse negatiivne tuvastushagi (TsMS § 368 lg 1), et tuvastada, et neil ei ole vanema ülalpidamiskohustust. Potentsiaalsetel ülalpidajatel on sellises olukorras tuvastushuvi (RKHKm 3-18-1168/52, p 10-11).

KÜSIMUSED JA VASTUSED

Küsimus: Kuna luuakse erivajadustega inimestele vaba aja veetmise kohti, mis töötavad ka õhtuti ja puhkepäevadel? Tegelikult sellised kohad puuduvad. Kvaliteetne, aktiivne ja huvitav vaba aeg toetab inimeste tervist.

Vastus: Erivajadusega inimeste vaba aja sisustamine peab toimuma samadel tingimustel nagu kõigi teiste ühiskonnaliikmete vaba aja sisustamine. Inimene ise valib endale meelepärased tegevused, mis toetavad tema aktiivsust, füüsilist kui ka vaimset tervist ja need peaksid olema talle kättesaadavad.

KÜSIMUSED JA VASTUSED

Küsimus: Ülalpidamiskohustuste eiramine ja vaidlused ülalpidajate vahel - kas äärmine meede ongi vaid kohtu kaudu lahendada?

Vastus: Kui abivajava isiku ülalpidajad ei võta osa hooldusteenuse arvete tasumisest ja seetõttu abivajaja omaosalusest ei piisa, saab kohalik omavalitsus täita ülalpidamiseks kohustatud isiku kohustuse ja esitada käsundita asjaajamisest tuleneva kulutuste hüvitamise nõude abivajava isiku ülalpidamiskohustuslase vastu. Selleks, et kaebajatele järgneks mingi õiguslik tagajärg, peab kohalik omavalitsus pöörduma nõudega maakohtusse (RKHKm 3-18-1168/52, p 12)

Loodetavasti lahenevad aga enamik juhtumeid ilma kohtusse pöördumiseta. Omavalitsus saab ülalpidajatele nende kohustusi selgitada ja läbirääkimisi pidada ülalpidajate vahel. Kindlasti tuleb hinnata ülalpidajate maksevõimet – võib olla võimalik, et kohustuse eiramise põhjuseks on makseraskused või teised ülalpidamiskohustused.

KÜSIMUSED JA VASTUSED

Küsimus: Inimese vara arvestamine üldhooldusteenuse eest arvestamisel -kuidas kasutatakse?

Vastus: Abivajajalt ei saa teenuse eest tasu maksmiseks oma vara realiseerimist nõuda, kuid varalist olukorda saab arvestada teenuse eest võetava tasu määramisel. Seejuures tuleks kaaluda:

- kui kaua inimene teenust vajab;
- kui suur on teenuse eest tasumiseks vajalik summa;
- kas tegemist on inimesele hädavajaliku varaga, nt kodu, kus abivajav inimene või tema lähedane elab;
- milline on vara realiseerimise võimalikkus ja otstarbekus, nt ühis- või kaasomandis vara on keerulisem müüa või üürile anda; samuti vara väärtus ja selle müügist saadav tulu, arvestades varal lasuvaid kohustusi;
- millised on vara säilitamisega kaasnevad kulud, nt kommunaalkulud, maksud (maamaks) ja koormised (tänaväärse hooldusala korrashoid), vara säilitamise ja järelevalveta jäämisega kaasnevad kulud.

KÜSIMUSED JA VASTUSED

Küsimus: SHS § 13 kohustab teiste seas hoolekandeesutust teavitama abivajavast isikust KOVi. Samuti peaks KOV abivajadust hindama (nt ööpäevaringse üldhooldusteenuse vajadus). Kuidas on korrektne toimida kui isik ise soovib tulla ööpäevaringsele üldhooldusteenusele, tasub teenuse eest ise. Samas, sisuliselt on sellise teenuse vajaja siiski ju abivajav isik, kes ei tule mingil põhjusel iseseisvalt toime. Kas hoolekandeesutus peaks sellises olukorras KOVi teavitama isiku asumisest teenusele?

Vastus: Teenuseosutaja ei pea KOVi teavitama igast teenusele saabuvast inimesest. SHS § 13 abivajajast teavitamise kohustus tähendab ennekõike kohustust teavitada inimesest, kes ei saa ühtegi sotsiaalteenust ja võivad olla sotsiaaltöötajate vaateväljast välja jäänud. Teenuseosutajal tuleb abivajava inimese elukohajärgset KOVi teavitada, kui teenusel olles tekitavad abivajaval inimesel lisavajadused, näiteks vajadus täiendavate KOV korraldatavate teenuste järele, makseraskused. Makseraskuste korral ei tohiks teenuseosutaja jätta inimest abitusse olukorda, lõpetades teenuse osutamise. Teenuse osutamise ohtu sattumisel rahastamise puudumisel tuleks teavitada KOVi. Esmalt aga tuleks teenuseosutajal kasutada kõiki õiguskaitselahendusi, tagamaks KOV välise lepingu kaudu teenusele saabunud inimese suhtes teenuslepingu täitmine, nt meeldetuletused, hoiatused, vajadusel pöörduda kohtusse.

KÜSIMUSED JA VASTUSED

Küsimus: Milline õigus on KOVil hinnata pere majanduslikku olukorda seoses ülalpidamiskohustusega?

Vastus: KOVil on kohustus hinnata teenuse saaja ja tema ülalpidajate maksevõimet. Selle järel teeb KOV teenuse andmise otsusega koos ka otsuse teenuse saajalt võetava tasu suuruse kohta. Ülalpidajate maksevõime hindamine ja haldusaktis märkimine on vajalik hindamaks, kui palju on teenuse saajal võimalik ülalpidajatelt nõuda elatist teenuse eest tasumise vajaduseks.

Isikuandmete töötlemise õigus, sh õigus teha päringuid registritest, on KOVil ilma teiste pereliikmete eelneva nõusolekuta, sest KOV teeb seda avaliku võimu teostamise raames.

Varasem delikaatsete isikuandmete mõiste on EL isikuandme kaitse üldmäärusega nimetatud eriliiki isikuandmeteks.

KÜSIMUSED JA VASTUSED

Küsimus: Kas kinnisvaraga eaka vara tuleb realiseerida, kui omavalitsus on võtnud kohustuse üldhooldusteenuse eest tasuda? Kes sellega peab tegelema?

Vastus: Vara realiseerimise otsustab eakas inimene ise või tema eestkostja kohtu eelneval loal. KOVil tuleks püüelda teenuse eest tasu arvestamisel kaasata ülalpidajaid ja hinnata inimese vara, sh igakuiseid sissetulekuid ja kinnisvara, sest see oleks õiglane nende ülalpidajate suhtes, kes oma kohustusi täidavad ilma KOV sekkumiseta. Vara realiseerimist kaaludes tuleb silmas pidada, et selle säilitades enamasti vajab kinnisvara hooldamist teatavaid kulutusi.

KOVil tuleks inimesele selgitada kõiki võimalusi seoses vara realiseerimise ja säilitamisega ja abistada teda otsuse tegemisel. Eestkostja määramine üksnes põhjusel, et inimene ei oska majanduslikult kõige targemaid otsuseid teha või ei ole suuteline füüsiliselt ise tegelema vara müügiga tegelema, ei ole puuetega inimeste õiguste konventsioonist tulenevatel põhimõtetel lubatud.

KÜSIMUSED JA VASTUSED

Küsimus: Mis summa peab isikule kätte jääma peale üldhooldusteenuse omaosaluse tasumist?

Vastus: Kindlat suurusjärku öelda ei saa. Iga juhtumile tuleb läheneda individuaalselt. Otsustades, et KOV katab osaliselt hooldusteenuse kulud, tuleb ühtlasi võtta seisukoht, kas inimene peaks tasuma teenuse eest kõikide oma sissetulekutega või peaks talle jääma mõnevõrra raha isiklikuks kasutamiseks. Soovitus on jätta inimesele teenusel viibides raha isiklikuks kasutamiseks. Näiteks saaks ta selle raha eest sünnipäeva puhul pidada väikese kingitusega meeles sõpra või sugulast ega peaks end selle kombe järgimise võimatuse tõttu tundma enda ja teiste silmis alaväärtuslikuna. Otsuseid, millega inimene jäetakse täielikult rahatuks, langetada vaid erandlikel asjaoludel. Näiteks juhtumi korral, kus inimene ei ole ise võimeline oma tervislikust seisundist tulenevalt raha ise kasutama.

KÜSIMUSED JA VASTUSED

Küsimus: Kas ja mis kulutusteks veel peab hooldekodus viibival inimesel jätkuma raha (olemasoleva korteri kommunaalkulud, võlad vms)?

Vastus: Erinevalt teistest sotsiaalteenustest on ööpäevaringsel üldhooldusteenusel üldjuhul enamik inimese väljaminekutest teenuse maksumusega juba kaetud. Eakale võiks jääda inimväärikuse tagamiseks kätte veidi taskuraha, mida ta saab kasutada omal äranägemisel.

Pikaajaliselt hooldekodusse jäädes on paratamatult valik, et korteri kommunaalkulude tasumist ei ole võimalik jätkata. Võlgadega tegelemiseks tuleks kasutada kõiki võimalusi: kõigepealt lepinguga võetud kohustused lõpetada, täitemenetluse korral arutada kohtutäituriga kohustuste pikendamise võimalust. Abivajaduse toetamise kohustuse alla ei kuulu KOV kohustus inimese võlad kinni maksta ka täitemenetluse korral. Ka täitemenetluses peab inimesel säilima elatusmiinimum (erisustega elatisnõude korral) – seda saab KOV arvestada inimese regulaarse sissetulekuna.

KÜSIMUSED JA VASTUSED

Küsimus: Laste ja lastelaste kohustused ülalpidamisel üldhooldusteenuse eest tasumisel?

Vastus: Ülalpidamiseks kohustatud isikud peavad ülalpidamist andma esmajärjekorras oma alanejatele sugulastele ja abikaasale, seejärel ülanejatele sugulastele. Ülalpidamist on õigustatud saama esmalt alaealine laps ja abikaasa, seejärel täisealine abivajav laps, lapselaps ning viimases järjekorras vanem ja vanavanem.

Ülalpidamise saamise järjestust tuleb silmas pidada näiteks juhul, kui eaka vanema ülalpidamiskohustusele eelnevad tema täisealisel lapsel kohustused oma alaealiste laste või abikaasa ees. Näiteks juhul, kui täisealisel isikul on endal alaealise lapse ülalpidamiskohustus ja samal ajal oma vanema ülalpidamiskohustus, kuid mõlema ülalpidamiseks raha ei jätku, vabaneb ta oma vanema ülalpidamiskohustusest. Juhul, kui eakal inimesel on abikaasa, on abikaasa kohustatud ülalpidamist andma enne abivajava inimese teisi sugulasi.

PKS § 102 lõike 1 kohaselt vabaneb isik ülalpidamiskohustusest selles ulatuses, milles ta ei ole tema muid kohustusi ja varalist seisundit arvestades võimeline andma teisele inimesele ülalpidamist, kahjustamata enese tavalist ülalpidamist. Kohtupraktikas on asutud seisukohale, et ülalpidamist andma kohustatud isik ei pea oma kohustuse täitmiseks maha müüma enda perekonna elukohaks olevat kinnisasja, kuivõrd see kahjustab kohustatud isiku tavapärast elukorraldust. Ülalpidamiskohustuse täitmisega ei saa tekitada kohustatud isikust uut abivajajat ega asetada teda ebamõistlikult raskesse majanduslikku olukorda

KÜSIMUSED JA VASTUSED

Küsimus : Millised on KOVi õigused ülalpidamiskohustuslastelt küsida tasumist?

Vastus: Ülalpidamist on õigus nõuda vaid ülalpidamist vajaval inimesel endal, mitte kohalikul omavalitsusel. Kohalik omavalitsus saab ülalpidajalt abivajajale elatist nõuda vaid juhul, kui ta on abivajaja eestkostja.

SHS § 16 lg 2 kohaselt tuleb abivajajalt võetava tasu suuruse kindlaksmääramisel arvestada abivajaja ja tema perekonna majanduslikku olukorda. See kohustus eeldab, et muu hulgas võib kohalik omavalitsus abivajaja omaosaluse kindlaksmääramisel arvestada ka pereliikmete eeldatavat rahalist ülalpidamiskohustust. Seejuures pole eeldatava ülalpidamiskohustuse ja selle ulatuse kindlakstegemine abivajaja omaosaluse määramisel õiguslikult siduv, kuna seadus ei anna omavalitsusüksusele õigust määrata tasu suuruse kindlaksmääramise menetluses kindlaks seadusest tulenevat ülalpidamiskohustust ja selle ulatust. Omavalitsusüksus ei saa haldusaktiga panna ülalpidamiskohustuslasele kohustust teenuse eest tasuda (vt RKPJK otsus nr 5-18-7/8, p 174). Oluline on see, et tasu saab nõuda üksnes sotsiaalteenuse saajalt, kuid tema omaosaluse kindlaksmääramisel võib kohalik omavalitsus arvestada tema võimaliku elatisenõudega ülalpidamiskohustuslaste vastu.

Kui abivajaja isiku ülalpidajad ei võta osa hooldusteenuse arvete tasumisest ja seetõttu abivajaja omaosalusest ei piisa, saab kohalik omavalitsus täita ülalpidamiseks kohustatud isiku kohustuse ja esitada käsundita asjaajamisest tuleneva kulutuste hüvitamise nõude abivajaja isiku ülalpidamiskohustuslase vastu. Selleks, et kaebajatele järgneks mingi õiguslik tagajärg, peab kohalik omavalitsus pöörduma nõudega maakohtusse (RKHKm 3-18-1168/52, p 10-12)

KÜSIMUSED JA VASTUSED

Küsimus: Kui lähedane inimene, kes on saanud hooldekodusse suunatud isiku vara, keeldub tema eest teenuse kuumakse tasumist juba pikalt, siis mis teha?

Vastus: Kõigepealt defineerime, mis tähendab, et „sai vara“. Kas selleks oli kinkeleping, pärimisleping või on tehtud testament.

Ülalpidamise kohustus ei saa tuleneda testamendist, vaid ülalpidamislepingust või vara kinkelepingust. Ülalpidamiskohustusega isikuks ei saa pidada inimest, kelle kasuks on tehtud testament, sest testamendist tulenevaid varalisi õigusi saab kasutada alles inimese surma järgselt. Testamenti võib korduvalt muuta ja tühistada. Samuti võib esineda testamendi tühisuse aluseid, sundosa pärijaid või varal lasuvaid kohustusi, mida testamendi tegemise ajal ei olnud võimalik hinnata.

Ülalpidamiskokkulepe saab olla pärimislepingus, mis aga ei ole Eestis eriti levinud praktika. Pärimislepingust tulenevad ülalpidamiskohustused, samuti kinkelepingust tulenevad ülalpidamiskohustused asetuvad enne seadusjärgsete ülalpidajate kohustust.

Ülalpidamiskokkulepe võib olla kinkelepingus. Kinkelepinguga on tegemist juhul, kui kinkija kingib oma eluajal talle kuuluva vara, nt kinnisasja, kingisaajale. Erinevalt testamendist läheb omandiõigus kohe üle kingisaajale. Ülalpidamiskohustus tuleb arvesse üksnes juhul, kui see on määratletud kinkelepingu tingimustes. Kui kinkija soovib kinnisasja kasutada edasi oma eluasemena, siis on need kohustused seotud eluaseme tagamisega, mitte ülalpidamisega. Isiklik kasutusõigus kantakse ka kinnistusraamatusse ja see kehtib ka kõikide järgmiste omanike suhtes. Isegi juhul, kui kingisaaja müüb maha kinkija eluasemeks oleva kinnisasja, ei ole uuel omanikul õigust kinkijat välja tõsta.

KÜSIMUSED JA VASTUSED

Kinkelepingust taganemine: Kingisaaja poolsete kohustuste rikkumisel või kinkijast endast tulenevatel asjaoludel on võimalik kinkelepingust taganeda. Kinkelepingust taganemine on lubatud siiski eelkõige juhul, kui kingisaaja tegutsemine läheb vastuollu kinkija poolt kinkimisel soovitud eesmärkidega. Pelgalt kinkija soovist ei piisa. VÕS § 268 kohaselt võib kinkija kinkelepingust taganeda ja kingitud eseme alusetu rikastumise sätete järgi kingisaajalt tagasi nõuda, kui:

- kingisaaja on oma käitumisega näidanud kinkija või tema lähedase inimese vastu üles jämedat tänamatust;
- kinkija ei ole kinkelepingu täitmise puhul võimeline täitma seadusest tulenevat ülalpidamiskohustust või ennast mõistlikult ülal pidama, välja arvatud juhul, kui kinkija on ennast sellesse olukorda asetanud tahtlikult või raske hooletuse tõttu või kui kingisaaja maksab ülalpidamiseks vajaliku raha. Nimetatud põhjusel ei loeta kinkelepingut lõppenuks, kui kingisaaja tasub ülalpeetava ülalpidamiseks vajaliku summa alates kingitud eseme üleandmisest kuni kinkija surmani (VÕS § 268 lg 2);
- kingisaaja jätab õigustamatult täitmata kinkega seotud koormise või tingimuse, nt lubas kingisaaja elu lõpuni kinkija eest hoolitseda, kuid otsustab ühepoolset edaspidi seda kohustust mitte täita.

KÜSIMUSED JA VASTUSED

Kinkija võib kinkelepingust taganeda ühe aasta jooksul alates ajast, mil ta sai teada või pidi teada saama oma taganemise õiguse tekkimisest. Tuleb tähele panna, et tegemist ei ole tähtajaga alates kinkelepingu sõlmimisest, vaid vastavast asjaolust teadasaamisest. See tähendab, kui ähvardused või ülalpidamiseta jätmise olukord tekib näiteks alles 3 aastat pärast kinkimist, siis on kinkijal siiski aasta jooksul pärast sellise sündmuse asetleidmist õigus kinkelepingust taganeda ning kingitud asi tagasi nõuda. Seaduses on vaid üks erand – kui kingitus on üle antud, ei või kinkija lepingust taganeda pärast kingisaaja surma.

- Vaata mõiste „järe tänamatus“ kohta lähemalt https://www.riigiteataja.ee/oigusuudised/kohtuudiste_nimekiri/1612
- Vt kinkelepingu ja hooldekodu teenuse eest tasumise seose kohta Riigikohtu 3.06.2019 lahend nr [2-17-5184](#), p 12.

KÜSIMUSED JA VASTUSED

Küsimus: Millised võimalused on inimestel (lähedastel) saada koduhooldust teenust ja kuidas seda korraldada?

Vastus: KOVi korraldada on SHS § 17 koduteenus, mille eesmärk on täisealise isiku iseseisva ja turvalise toimetuleku tagamine kodustes tingimustes, säilitades ja parandades tema elukvaliteeti. Info koduteenuse sisu ja osutamise protsessi kohta on leitav KOVi kodulehelt. Sotsiaalteenuse puhul viib KOVi sotsiaaltöötaja läbi tervikliku hindamise, mille põhjal tehakse kaalutlusotsus, milline teenus (näiteks, kas koduteenus, täisealise isiku hooldus, isiklik abistaja) või teenused katavad inimese abivajaduse.

KÜSIMUSED JA VASTUSED

Küsimus: Elatis (sh kui laps sai ainult riigi poolt makstavat 100 eur) versus ülalpidamiskohustus (näiteks riigipoolne elatis on laekunud, kuid vanem realselt last kasvatanud/hooldanud ei ole).

Vastus: Vanemal on kohustus ja õigus hoolitseda oma alaealise lapse eest, mis hõlmab nii isikuhooldust kui varahooldusõigust. Kui vanemad on kokku leppinud või on kohus isikuhooldusõigust ühe vanema suhtes piiranud, siis on nõ eemalejäänud vanemal alati ülalpidamiskohustus. Kui tema asemel täidab ülalpidamiskohustuse riik elatisabi kaudu, siis pole vanem oma ülalpidamiskohustust täitnud. Lapse täisealiseks saamisel võib ta nõuda kohtu kaudu oma ülalpidamiskohustuse puudumist abivajava täisealise vanema suhtes, kuna too pole teda üleval pidanud.

Kui vanem on aga nõuetekohaselt andnud ülalpidamist (maksnud elatist) lapsele alaealisena, siis ei pruugi olla täisealisel lapsel õigust vastupidise ülalpidamiskohustuse korral nõuda ülalpidamiskohustuse puudumise tuvastamist põhjusel, et vanem ei ole teda tegelikkuses kasvatanud.

KÜSIMUSED JA VASTUSED

Küsimus: Millised on majanduslikes raskustes täisealise inimese võimalused oma vanemate hoolduse tagamiseks?

Vastus: Esimene põhimõte: abivajav inimene ei tohi jääda hoolduseta raha puudumise tõttu.

Teine põhimõte: ülalpidaja ei tohi ise sattuda abivajaja rolli ülalpidamiskohustuse täitmisega, nii elatise maksmisel kui ise hooldama asudes.

KOVil tuleb pere raskuste korral osaliselt või täielikult teenuse eest maksmise kohustus üle võtta.

TULEVASED PLAANID

Veebiseminari teematundide osalejatele saadame peagi tagasiside küsimustiku.

Ootame KOVe osalema psüühilise erivajadusega inimestele teenuste korraldamise uue mudeli katsetamisel. Mudeliga disainib KOV vajaliku teenuse abivajaja jaoks sobivatest erihoolekande- ja rehabilitatsiooniteenuste tegevustest. SKA annab teenuste rahastuse, KOV korraldab juhtumikorralduse.

Taotluste esitamise tähtaeg on 01. oktoober 2020 kell 11:00. Konkursivooru dokumendid leiab [Sotsiaalkindlustusameti kodulehelt](#)

Infopäevad: e-infopäev 08. septembril ja infopäev 14. septembril Tartus. Lisainfo ja registreerimine ameti [veebilehel](#)

TÄNAME KUULAMAST!